

מראי מקומות- בבא קמא ל"א

דהעיר ר' נחום דא"כ מהו החי' דאם עמד לפוש והזהירו דפטור, הרי כל הטענה עליו הוא מה שלא הזהירו, וא"כ ודאי אם הזהירו פטור, וצ"ע.

(ד) **ראשון ודאי פושע הוא- פרש"י**, וקסבר רבא דלאו בנתקל פושע פליגי, דכ"ע מודו דנתקל פושע, אלא דפליגי במפקיר נזקיו לאחר נפילה. וע' בשטמ"ק בשם הרא"ש שהעיר על פרש"י בזה, מי דוחקי' לפרש כן, אולי לעולם הם חולקים לענין אם נתקל פושע או לא. ותי' שהי' ק' לפרש"י לומר דפליגי ר"מ ורבנן בנתקל פושע, דא"כ נמצא דאזלי' לשי' ר"מ, ואם נח' באם נתקל פושע או לא, הא ודאי קיי"ל כרבנן. אבל אם פליגי במפקיר נזקיו, אז שפיר י"ל דס"ל כר"מ בזה, דמפקיר נזקיו חייב, וכדאי' לעיל (סוף כח:), דסתם משנה הוא דמפקיר נזקיו חייב.

(ה) **האי בירא לאו אנא כריתי- פרש"י**, אלא הראשון כרהו, ולכן הו"ל הפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס שהוא פטור. ומבואר (וכן דייק בחי' ר' נחום [מ]) דס"ל לפרש"י דאם לא הפקיר נזקיו יהי' חייב, ואע"פ שהוא לא כרה הבור אלא הראשון כרה הבור. א"כ נמצא דס"ל לפרש"י (כמש"כ תוס' כט.) דאפי' אם לא כרה הבור, אבל אם ממונו הוא, הרי הוא אחראי עליה מדין בור. והק' האמרי משה (כ"ט, כ"א), אם מה דהשני פטור הוא משום דהראשון כרהו, א"כ למה אין הראשון חייב בנזקי שלישי, הרי לכאור' הו"ל הראשון בעל הבור. וכ' דאולי אי"ז נחשב מעשה כריי' שלו, ולכן אין שייך לחייבו בזה. וע' בחזו"א (ב"ק ד', ד', ד"ה עוד) שהביא קו' זו מהרמב"ן, והוא כ' ליישב דאולי ס"ל לפרש"י ודעימי' דנהי דאדם המזיק הוא כלפי הא דחייב על כלים, אולם י"ל דאינו פשיעה גמורה, וא"כ אינו חייב בכריית הבור, דלענין עשיית בור צריך פשיעה גמורה. ועוד צידד דאולי באמת "אדם המזיק" זה נלמד במה הצד מאדם ובור, שהרי לא הזיק ע"י הליכה, וא"כ צריך לדין בור לחייבו. וא"כ, י"ל דאע"ג דחייב בכלים (כשי' הרא"ש בפ"ק דהולכין בתר השם מזיק,

(א) **שהי' לו לעמוד ולא עמד, וכו', הי' לו להזהיר ולא הזהיר- הק' הרי"ף** (יד: בדפיו), הא אמרי' לעיל נשברה כדו ולא סילקה, אנוס הוא ואינו חייב, ולמה לא אמרי' הו"ל לסלק ולא סילק. ותי' דשאני התם, דכיון דהי' אנוס בשעת נפילה, הוה להו הנהו מים וחרסים כהפקר הבא ממילא, דכיון דהנפילה הי' באונס, וגם הפקיר המים והחרסים, וממילא אין כאן כריית בור בפשיעה, ואין כאן ממונו (דאם הי' ממונו, אף אם מעיקרא לא הי' הכריית בור בפשיעה, עכשיו הרי כאן ממונו המזיק, וכמו שהבאנו לעיל [כ"ט] מתוס' שם). משא"כ הכא, הרי אין שייך לו להפקיר גופו, וא"כ נהי דהנפילה הי' באונס, אבל עכשיו שפיר יש לתובעו על שהי' לו לעמוד או להזהיר ולא עמד והזהיר.

(ב) **מאי לאו דעמד לכתף, דאורחי' הוא, וקתני חייב, דהי' לו להזהיר- הק' רעק"א**, הא למה דפסק הרא"ש דלדידן דקיי"ל נתקל לאו פושע הוא, א"כ מה דחייב משום שהי' לו לעמוד, היינו רק מטעם בור (ולא כהראשונים דס"ל דהחייב הוא מטעם אדם המזיק, ואם הי' קיי"ל דנתקל פושע, לכ"ע זה מהני משום אדם המזיק), א"כ איך מוקמי' מתני' בשעמד לכתף, וכל העוולה שלו הוא במה שלא הזהיר, הרי א"כ אינו אלא בור, ולמה חייב על החבית, הרי בור פטור על הכלים, ע"ש מש"כ בזה.

(ג) **לא כשעמד לפוש- יש לעי', מהו המחייב כשעומד לפוש. כ' רש"י** דמשונה הוא, ואין רה"ר עשוי' לכך. ודייק בחי' ר' נחום (לט) מזה דחייב על עצם העמידה, דכיון שהוא משונה הרי הוא מעשה מזיק. אבל דייק מהר"ח דפי' באו"א, דכ' דפריק כשעמד לנוח, שאינו טרוד. ומבואר דאין הטענה על עצם המעשה עמידה, אלא על מה שהי' יכול להזהיר ולא הזהיר (דהיינו, לפי רש"י הטענה הוא על עצם העמידה, שלא הי' לו לעשות כן, אבל לפי הר"ח יתכן דעצם מעשה העמידה אינו משונה, ויכול לעשות כן ברה"ר, אבל עיקר הטענה הוא שהי' לו להזהירו). אלא

או בור. וביאר בחי' ר' נחום (מב), דנראה מדברי הראשונים, דמה דנחשב אדם המזיק אע"פ שאינו מזיק במעשה, היינו רק משום דע"י שהוא נפל לארץ, זהו גופא נחשב למעשה, ובצירוף הפשיעה שפשע ע"י שנשאר על הקרקע אף דהי' יכול לעמוד, בזה חשיב אדם המזיק. ולגבי החילוק בין הקדר ראשון להשני, דייק ר' נחום מדברי הראב"ד דאף דנתקל לאו פושע הוא, מ"מ הרי הוא נחשב למעשה שלו באונס. אבל לגבי קדר השני, ס"ל דאי"ז מעשה שלו בכלל, דנחשב דאחר מפילו לארץ והוא לא עשה כלום. וא"כ, יצא דשפיר יש לחלק ביניהם, דהראשון יכול להיות אדם המזיק, דהא עשה מעשה נפילה, ועכשיו הרי פשע במה שלא עמד, וא"כ שפיר הו"ל אדם המזיק. אבל השני, אף שפשע במה שלא עמד, מ"מ כיון דלא חשיב דבא ע"י מעשה שלו, א"כ שוב אינו יכול להיות אדם המזיק, ומסתיי' אם חשיב בור.

(ח) שיטת הרמב"ן - שי' רש"י בהסוגיא הוא, דבין לל"ק ובין לל"ב דרבא, הקדר הראשון חייב מטעם אדם המזיק, והחילוק הוא בנוגע הקדר השני, לל"ק נחשב הוא לאדם (אבל ממונו אינו יכול להתחייב מדין בור, כיון דלא כרהו בפשיעתו), ולל"ב הרי הוא נחשב כבור, כיון דהי' אנוס בנפילתו (ע' לעיל). אבל הרמב"ן (מלחמת, טו. בדפיו) פי' כל הסוגיא באו"א, דאף בל"ק (שהוא המסקנא) אזלי' בשי' הרבנן דנתקל לאו פושע הוא, ומיירי בדלא הפקיר נזקיו לאחר נפילתו. והביאור הוא כזה, דכיון דלא הפקיר נזקיו, הרי בין הוא ובין ממונו נעשה לבור, דכיון דלאו פושע הוא, והזיקו הוא בתורת בור, הרי הוא נחשב כבור ולא כאדם (משא"כ אם הי' פושע בנפילתו, אז אפי' אם הזיק באופן שהמזיק בא אצלו, מ"מ יהי' נחשב אדם המזיק ונקצת יש להעיר, דהא שי' הרמב"ן בב"מ הוא דאדם המזיק חייב אף באונס גמרו, ולכאוי' יש לבאר על דרך דברי ר' נחום לעיל, דאם נתקל לאו פושע הוא, הרי אי"ז מעשה שלו, וממילא אינו חשיב אדם המזיק אם לא הזיק אח"כ במעשהו). וא"כ, אם הראשון הזיק ע"י גופו או ממונו, חייב על גופו של השני, כיון דבור המזיק הוא, אבל פטור על ממונו. אבל השני, אף שגופו נחשב לבור, אבל ממונו אינו נחשב כבורו, דאף דאינו מפקירו, אבל הו"ל כמצניעו אסו"מ בביתו ובא אחר

ולא ככל הקולות של המה הצד, ודלא כיש מן הגדולים (ש), מיהו קרינן בי' איש בור ולא בור בור. וע"ש עוד שכ' להסתפק אם יהי' חייב בד' דברים בכה"ג נזע"ק, דאם יש לו שם המזיק של אדם, ואזלי' בשי' הרא"ש, א"כ למה אמרי' דהו"ל איש בור ולא בור בור, ויש לעי' בזה]. וע"ע במלחמת שכ' דמה דהשני פטור בנזקי שלישי אינו משום דהו"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, אלא משום דכיון דהי' הכריי' ע"י הראשון, א"כ הו"ל כמו מי שהצניע אסו"מ בתוך ביתו, ובא אחר והניחן ברה"ר והזיקו, דהשני חייב ולא הראשון, דלא מצינו בבור דזה חופר וזה מתחייב, ומשו"ה כאן השני פטור. וביאר בחי' ר' שמואל (ו', ד'), דנמצא דמה דצריך להפקיר נזקיו כדי להפטר, זהו רק אם נחפר מאליו (או ע"י אונס), אבל אם חפרו אחר, אפי' אם אינו חייב על חפירתו מאיזה טעם, מ"מ אין השני יכול להתחייב בזה.

(ו) מאי לאו אפי' ראשון - פרש"י, דאע"ג דתחלתו אנוס הוא, הרי גופו לא משוי' לי' דין בור, דמזיק ממש הוא ולא הו"ל דין בור. ולכאוי' ק', אפי' אם הי' לו דין בור, הרי אין שייך להפקיר עצמו, וא"כ, הרי יהי' חייב מטעם זה, כן הק' ר' נחום (מא), והניח בקו' [ואולי י"ל דלקושטא דמילתא כ' כן].

(ז) אלא אמר רבא וכו' - פרש"י, דלעולם אמרי' נתקל לאו פושע, וכל החילוק בין הראשון והשני הוא בנזקין שהזיקו ע"י גופן. דהראשון חשיב אדם המזיק, משום דאף דהנפילה היתה באונס, מ"מ כיון דהי' לו לעמוד ולא עמד, לכן הו"ל אדם המזיק. משא"כ השני, דאף דגם אצלו אמרי' דהי' לו לעמוד, מ"מ אינו פושע כ"כ, ולכן מסתיי' אם נחשב כבור, וא"כ אינו מחייב על ממונו חבירו. ובתוס' מבואר קצת יותר, דכ' "דגוף השני הוי בור משום דאנוס יותר מן הראשון, ולכן מטעם שהי' לו לעמוד לא הוי אלא בור, וראשון שאין אנוס כ"כ, אע"ג דבאונס זה מפטר אדם המזיק כדמשמע בהאומנים, כיון שהי' לו לעמוד ולא עמד הוי אדם המזיק ולא בור, אע"פ שזה דוחק אין לחוש, כיון דלא קאי מסקנא הכי". וצ"ב, כיון דשניהם היו אנוסים, וגם על שניהם לעמוד ולא עמדו, א"כ מהו החילוק בין "אנוס גמור" ל"אנוס שאינו גמור כ"כ" לענין אם אח"כ יהי' אדם

והניח ברה"ר, דאין חיוב על המצניע לסלקן מרה"ר, שהוא לא פשע ולא עשה כלום, ולכן פטור על ממונו, כיון דהראשון חפרו ולא השני. ומה שהראשון אינו חייב, כ' הרמב"ן דכיון דנתקל לאו פושע, הו"ל כהפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, שהרי כיון דממון זה אינו שלו, הו"ל כמי שהפקירו, ואינו שייך להתחייב מטעם בור בשבילה.

(ט) לעולם כדמעיקרא וכו' - פרש"י (ד"ה תרגמה) דמה שממונו של שני פטור אף על גופו של שלישי, הוא משום דנזק שהופקר ע"י אונס הוא. והוסיף, דאפי' אם לא הפקירו, הרי כמו שורו הוא ששמר, ולכן אנוס הוא. והק' הרש"ש, הרי כיון דהו"ל לעמוד ולא עמד, הו"ל כמו כותל שנפרצה ביום דחייב אפי' אחר נעילה כראוי וכותל בריא, דמ"מ הי' יכול לשומרה אח"כ, והניח בקו'. וע' בברכת שמואל (א', א', ד"ה ולכאו') שג"כ הק' קו' זו, וע"ש שכ' לחלק בין שור בעל חי ובין דין אסו"מ שנלמד מדין שור, ע"ש [נצ"ע כוונתו].

(י) הי' בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון, וכו' פטור - פרש"י, דמה שבעל הקורה פטור, היינו משום שבעל החבית מיהר ללכת. וכ"כ המאירי, "שהרי הוא רואה את בעל הקורה מהלך בדרך הלוך שוה, והי' לו להלך ג"כ במתון כהלוכו של ראשון, ולא למהר הלוכו יתר על הראוי". אולם ע' בנמוקי יוסף (טו: בדפיו) דפי' באו"א, "דכיון דלא שני חד מינייהו, ובעל הקורה לא עביד מעשה בחבית, אלא בעל החבית הוא דאתזק בקורה דרך הלוכו, פטור... דקיי"ל שניהם ברשות, הוזקו זה בזה פטורים".